

MOŽNOST VZPOSTAVLJANJA KULTURNEGA KONTEKSTA OB IZBRANIH KNJIŽEVNIH DELIH: PRIMERI ZA ŠTIRI IZBIRNE PREDMETE SLOVANSKIH JEZIKOV V OSNOVNI ŠOLI

DRAGICA HARAMIJA, SIMONA PULKO

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija, dragica.haramija@um.si, simona.pulko@um.si

Sinopsis Prispevek prinaša interdisciplinarno analizo o jezikovnih znanjih pri štirih izbirnih predmetih slovanskih jezikov v slovenskem izobraževalnem prostoru in literarna besedila, ki so bila napisana v teh jezikih ter prevedena v slovenščino, s čimer smo dokazovali medkulturne povezave oz. kulturni kontekst zbranih literarnih del in ugotavljali, ali tovrstna kakovostna dela vplivajo na razumevanje kulturnega konteksta mladega bralca, ki se uči izbrani slovanski jezik. Prav tako prispevek prinaša pregled, koliko in kako kakovostna so literarna dela za otroke in mladostnike, ki so prevedena iz izbranih slovanskih jezikov v slovenščino, ter koliko in kako kakovostna so literarna dela za otroke in mladostnike, ki so prevedena iz slovenščine v izbrane slovanske jezike.

Ključne besede:
izbirni predmet v
OŠ,
hrvaščina,
srbščina,
makedonščina,
ruščina,
otroška in
mladinska
književnost,
kulturni kontekst

POSSIBILITY OF ESTABLISHING A CULTURAL CONTEXT WITH SELECTED LITERARY WORKS: EXAMPLES FOR FOUR ELECTIVE SUBJECTS OF SLAVIC LANGUAGES IN PRIMARY SCHOOL

DRAGICA HARAMIJA, SIMONA PULKO

University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia, dragica.haramija@um.si,
simona.pulko@um.si

Abstract The paper presents an interdisciplinary analysis of language skills at four optional subjects of Slavic languages in the Slovene educational system and of literary texts written in these languages and translated into Slovene, thus proving intercultural connections or cultural context of the collected literary texts and determining whether such quality literary works/texts affect the understanding of specific cultural context of a young reader learning the chosen Slavic language. The paper also provides an overview of the quality of the literary works for children and adolescents translated from selected Slavic languages into Slovene and of the quality of literary texts for children and adolescents translated from Slovene into selected Slavic languages.

Keywords:

optional subject in
primary school,
Croatian,
Serbian,
Macedonian,
Russian,
children and youth
literature,
cultural context

1 Uvod¹

Program osnovne šole določa obvezne in izbirne predmete z učnimi načrti ter usmerja delo strokovnih delavcev in delavk. Obvezni program, ki so ga dolžne izvajati vse osnovne šole, vsebuje obvezne predmete, izbirne predmete in ure oddelčne skupnosti. Poleg obveznih predmetov imajo učenci in učenke v zadnjem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole možnost izbire dveh ali treh predmetov po lastni presoji. S tem spodbujamo razvoj njihovih sposobnosti in jim dajemo možnost pridobivanja znanja s področij, ki jih najbolj zanimajo. Med ponujenimi izbirnimi predmeti lahko tako učenci in učenke 7., 8. in 9. razredov izbirajo triletne jezikovne predmete, ki so opredeljeni kot obvezni izbirni predmeti. Ponujenih je trinajst predmetov (in učnih načrtov) z dvanajstimi jeziki (madžarščina ima dva predmeta).

2 Metodologija

Teoretični članek je naravnano interdisciplinarno, saj združuje analizo o jezikovnih znanjih pri štirih izbirnih predmetih slovanskih jezikov v slovenskem izobraževalnem prostoru in literarna besedila, ki so bila napisana v teh jezikih in prevedena v slovenščino, s čimer smo dokazovali medkulturne povezave oz. kulturni kontekst zbranih literarnih del.

Metoda deskripcije je uporabljena pri skupnih izhodiščih vseh štirih učnih načrtov, ki sodijo v sklop tri leta trajajočih obveznih izbirnih predmetov. Nato je bila opravljena analizi posameznih učnih načrtov (srbsščina, hrvaščina, makedonščina, ruščina).

V drugem delu je bila najprej opravljena poizvedba gradiv v sistemu Cobiss+, in sicer po naslednjih ključnih besedah: mladinska književnost ali otroška književnost in jezik izvirnika (4 ločene poizvedbe, za vsak jezik posebej). Iskali smo tudi po kriteriju dvojezičnih ali večjezičnih knjig, v katerih se ob slovenščini pojavlja eden ali več obravnavanih slovanskih jezikov. Preverjali smo tudi prevode slovenskih del v izbrane štiri jezike. Pregled prevodov je bil opravljen na podlagi objavljenih

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine – vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

prevodov, ki jih je zbrala Tanja Petrič v prispevku *Prevajanje slovenske mladinske književnosti in »podporni mehanizmi«* (2020), objavljenih prevodov v antologiji *Slovenian's Best for Young Readers* (2020) in z iskanjem v sistemu Cobiss+.

Po pregledu dobljenega gradiva, ki ga nismo selekcionirali, smo izbrali kulturno pomembna kakovostna dela za posamezni jezik oz. državo. Pri posameznem jeziku je predstavljeno po eno reprezentativno delo iz ljudske književnosti; eno klasično delo, ki je temelj kanona v posamezni državi; eno delo iz novejšje književnosti, ki je že sprejeto v kanon; eno delo iz sodobne književnosti (odločali smo se na podlagi kakovosti besedil in odmevnosti avtorjev v matični državi). Vključeni so bili literarnozgodovinski, literarnoteoretični in literarnoreceptijski kriteriji.

Tako smo dobili petnajst reprezentativnih besedil, ki smo jih v nadaljevanju analizirali glede na glavne in stranske like, književni prostor, književni čas, pripovedovalca, snov, temo, motive, zgradbo in zgodbo.

Zastavili smo si naslednja raziskovalna vprašanja:

- Ali so razlike med učnimi načrti za srbščino, hrvaščino, makedonščino in ruščino v uvodnem delu in pri splošnih ciljnih predmetov?
- Koliko in kako kakovostna so literarna dela za otroke in mladostnike, ki so prevedena iz izbranih slovanskih jezikov?
- Ali tovrstna kakovostna dela vplivajo na razumevanje kulturnega konteksta mladega bralca, ki se uči izbrani slovanski jezik?
- Koliko in kako kakovostna so literarna dela za otroke in mladostnike, ki so prevedena iz slovenščine v izbrane slovanske jezike? Ali se v njih izrisuje slovenski kulturni milje?
- Kako povezati jezikovne predmete štirih izbranih slovanskih jezikov z razvojem bralne pismenosti v slovenskem izobraževalnem prostoru?

3 Učni načrti za izbirne predmete slovanskih jezikov v slovenskem osnovnošolskem prostoru

Med obveznimi izbirnimi predmeti so štirje slovanski jeziki: srbščina, makedonščina, hrvaščina in ruščina. Vsi predstavljeni izbirni predmeti trajajo 3 leta, razporeditev ur pa je enaka in je naslednja: v 7. in 8. razredu izbirni predmet obsega 70 ur, v 9. razredu pa 64 ur, kar predstavlja 2 uri tedensko.

Učni načrti za srbščino, hrvaščino in makedonščino vsebujejo naslednja poglavja: *Opredelitev predmeta*, *Splošni cilji predmeta*, *Operativni cilji predmeta* (ločeno predstavljeni za 7., 8. in 9. razred), *Katalog znanja*, v katerem so predstavljeni temeljni in minimalni standardi po razredih, in *Priloge*, ki vsebujejo podpoglavja o možnostih medpredmetnih povezav za 7., 8. in 9. razred, specialnodidaktična priporočila in literaturo za učitelje, učiteljice. Vsebinsko je struktura učnega načrta za ruščino primerljiva, je pa kazalo strukturirano nekoliko drugače in bo predstavljeno ob analizi učnega načrta za izbirni predmet *Ruščina*.

V *Opredelitvi predmeta* za izbirni predmet *Srbščina* je pojasnjeno, da ima status izbirnega predmeta, ki obsega 2 uri na teden, v vseh treh letih pa skupaj 204 ure.

Čeprav gre za triletni izbirni predmet, lahko učenec, učenka po letu ali dveh izstopi, prav tako pa se lahko izbirnemu predmetu priključi tudi v 8. ali 9. razredu, če izkazuje ustrezno predznanje.

Med cilji velja izpostaviti predvsem tiste, ki se navezujejo na obravnavano temo v prispevku, npr. učeče se usposobiti za razvijanje komunikacijske kompetence (upoštevajoč različne namene, različne teme, različne sporazumevalne okoliščine) in performance; znanje pa naj ne vključuje zgolj znanja o jeziku, temveč tudi znanje o svetu. Poudarjeno je, da je učeče se treba postavljati v različne vloge, pri čemer se spodbujajo in razvijajo vse štiri sporazumevalne dejavnosti (poslušanje/gledanje, govorjenje, branje in pisanje), ob tem pa še prevajanje (Požgaj Hadži, Balažic Bulc, Dražić 2007: 3). Ker je učenje jezika tudi učenje kulture, je cilj predmeta tudi spoznavanje srbske kulture in civilizacije (predvsem vedenjske kulture), kar pripomore k uspešnejši medkulturni komunikaciji in medkulturnemu razumevanju.

»V primerjavi z drugimi tujimi jeziki imata slovenščina in srščina tudi skupno polpreteklo zgodovino, zato je v poučevanje poleg analitično-sintetičnega in interdisciplinarnega metodološkega pristopa treba vključiti medkulturnost kot celostno zasnovo vzgoje in izobraževanja ter komunikacijsko-kontrastivni pristop k jezikovnim, kulturnim in civilizacijskim vsebinam.« (Požgaj Hadži, Balažic Bulc, Dražić 2008: 3)

Med desetimi splošnimi cilji glede na obravnavano vsebino v prispevku velja izpostaviti naslednje:

- učenca opremiti z znanjem, književno kulturo in informacijami o srbski kulturni dediščini za življenje z drugimi v strpnosti in različnostih oz. za razumevanje lastnega in tujega položaja v večkulturni in večjezikovni skupnosti;
- omogočiti in razvijati doživljanje in presojanje (vrednotenje) estetskih ravni jezika in književnosti;
- oblikovati zavest o prednostih življenja v večjezikovni/večkulturni skupnosti (jeziki in kulture v funkciji zблиževanja posameznikov in narodov) (Požgaj Hadži, Balažic Bulc, Dražić 2008: 4).

Teme, ki so eksplicitno povezane z obravnavano vsebino, avtorice učnega načrta predvidevajo v 8. in 9. razredu; tako je v 8. razredu načrtovan sklop srečanje s knjigami (moje najljubše knjige, knjige, iz katerih se učim), v 9. razredu pa življenje v večjezikovni in večkulturni skupnosti, izbrane aktualne družbene teme (npr. kultura, znanost, šport) ter srbski običaji in prazniki. Ob tem ne smemo spregledati dejstva, da so sklopi, povezani s hrano in restavracijo ter prehranjevalnimi navadami zagotovo takšni, ki omogočajo in spodbujajo spoznavanje, razumevanje in spoštovanje kulturnih razlik.

Prav tako učenci in učenke v 8. in 9. razredu v okviru jezikovnih dejavnosti pri poslušanju in gledanju razvijajo kulturo poslušanja tudi ob umetnostnih besedilih, v 9. razredu pa v okviru zvrstnosti spoznavajo značilnosti umetnostne zvrsti (Požgaj Hadži, Balažic Bulc, Dražić 2008: 12).

Zapisano je dosledno upoštevano tudi pri temeljnih in minimalnih standardih.

Za doseganje in uresničevanje ciljev ter standardov je v specialnodidaktičnih priporočilih posebej poudarjeno, naj pouk srbsčine temelji na komunikacijsko-kontrastivnem pristopu, pri čemer se ne sme prezreti pomena doživljajsko-spoznavne motivacije, vloge šolske knjižnice, ves čas pa naj bo v ospredju komunikativni pristop (Požgaj Hadži, Balažic Bulc, Dražić 2008: 18).

Zasnova učnega načrta za makedonščino je primerljiva z učnim načrtom za srbsčino, zato bodo v analizi izpostavljeni le deli, kjer prihaja do razlik za obravnavano temo v prispevku.

Pri opredelitvi predmeta velja, podobno kot pri srbsčini, poudariti, da je učenje jezika tudi učenje in spoznavanje kulture, zato je cilj predmeta tudi spoznavanje makedonske kulture in civilizacije (predvsem vedenjske kulture), kar pripomore k uspešnejši medkulturni komunikaciji in medkulturnemu razumevanju.

Prav tako velja izpostaviti, da avtorice učnega načrta poudarjajo, »da ustrezno zasnovan pouk makedonščine lahko pripomore k boljšemu poznavanju materinščine, za slovenske govorce pa makedonščina pomeni tudi precej enostaven vstop v slovanski svet« (Subiotto, Arizankovska, Dolžan 2008: 3). Tudi v tem učnem načrtu je med drugim poudarjena uporaba interkulturalizma kot učinkovitega metodološkega pristopa za večjo uporabno vrednost makedonščine v primerjavi z drugimi tujimi jeziki.

Teme, ki so eksplicitno povezane z obravnavano vsebino, avtorice učnega načrta predvidevajo v 8. in 9. razredu; tako je v 8. razredu načrtovan sklop srečanje s knjigami (moje najljubše knjige, knjige, iz katerih se učim), v 9. razredu pa življenje v večjezikovni in večkulturni skupnosti, izbrane aktualne družbene teme (npr. kultura, znanost, šport) ter makedonski običaji in prazniki.

Zasnova učnega načrta za hrvaščino je primerljiva z učnim načrtom za srbsčino, zato bodo tudi v tej analizi izpostavljeni le deli, kjer prihaja do razlik za obravnavano temo v prispevku.

Pri opredelitvi predmeta velja, podobno kot pri srbsščini, izpostaviti, da je učenje jezika tudi učenje in spoznavanje kulture, zato je cilj predmeta tudi spoznavanje hrvaške kulture in civilizacije (predvsem vedenjske kulture), kar pripomore k uspešnejši medkulturni komunikaciji in medkulturnemu razumevanju.

V metodološkem pristopu k oblikovanju učnega načrta je upoštevan položaj hrvaščine kot sosednjega jezika, kar je eden najpomembnejših razlogov za uvajanje hrvaščine kot izbirnega predmeta v osnovno šolo; tudi tukaj je ob različnih pristopih poudarjen medkulturni pristop (Požgaj Hadži idr. 2004: 5).

Teme, ki so eksplicitno povezane z obravnavano vsebino, avtorice učnega načrta predvidevajo v 8. in 9. razredu; tako je v 8. razredu načrtovan sklop srečanje s knjigami (moje najljubše knjige, knjige, iz katerih se učim), v 9. razredu pa življenje v večjezikovni in večkulturni skupnosti, izbrane aktualne družbene teme (npr. kultura, znanost, šport) ter hrvaški običaji in prazniki.

V *Didaktičnih priporočilih* za 7., 8. in 9. razred avtorice ob prej omenjenih možnostih pri izbirnem predmetu Hrvaščina navajajo kot učinkovit pristop uporabo različnih vrst besedil: mladinski tisk, literarnoumetniška besedila (pesmi, zgodbe, mladinska književnost, strip) (Požgaj Hadži idr. 2004: 16).

Tudi pri analizi učnega načrta za izbirni predmet *Ruščina* bodo v analizi izpostavljeni segmenti, kjer prihaja do razlik v primerjavi s predstavljenimi učnimi načrti. Učni načrt vsebuje naslednja poglavja in podpoglavja: *Opredelitev predmeta*, *Splošni cilji predmeta*, *Operativni cilji in program za 7., 8. in 9. razred* (predstavljeni ločeno za 7., 8. in 9. razred), *Standardi znanja* (Temeljni in minimalni standardi po razredih) in *Priloge*, v katerih so predstavljena *Specialmodidaktična priporočila*, *Didaktična priporočila po sestavinah pouka*, *Medpredmetne povezave* (za 7., 8. in 9. razred), *Preverjanje in ocenjevanje*, *Literatura* (za učence, za izvajalce in izvajalke ter viri za izdelavo učnega načrta).

Pri *Opredelitvi predmeta* ne prihaja do razlik v primerjavi s predstavljenimi učnimi načrti, med splošnimi cilji glede na obravnavano vsebino pa velja izpostaviti zlasti naslednje: usposobiti učence za tekoče sporazumevanje v ruščini z razvijanjem vseh jezikovnih sposobnosti (vse štiri sporazumevalne dejavnosti, brez eksplicitno izražene prevajanja) in posredovati avtentično podobo ruske zgodovine, poudarjati vrednost ljudskega izročila, pomen ruskih klasikov v svetovnem merilu

ter omogočiti spoznavanje načina življenja in miselnost mladih v današnji Rusiji ter tako razvijati medkulturno zavest, spoštovanje in strpnost (Urbas, Vozelj 2000: 4). Za razliko od prej obravnavanih učnih načrtov v tem ni mogoče zaslediti eksplicitno izraženih vsebin, ki bi se navezovala na medkulturnost, so pa zagotovo vsebinski sklopi o hrani in restavraciji takšni, kjer je nujno pričakovano spoznavanje, razumevanje in spoštovanje/upoštevanje medkulturnega konteksta.

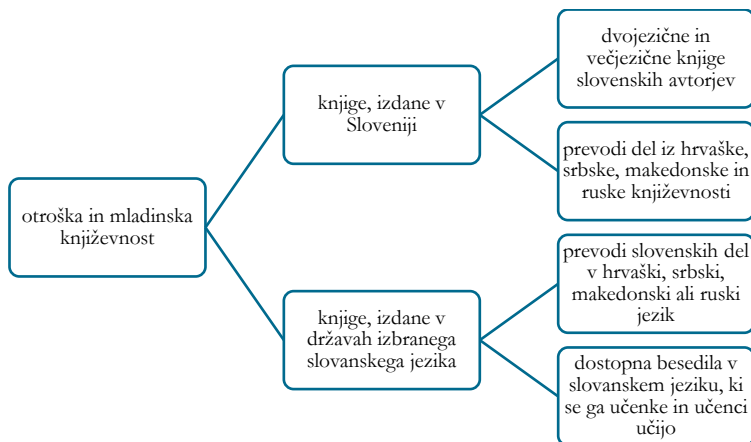
Tudi v poglavju o medpredmetnih povezavah avtorji priporočajo ob povezavi z materinščino, zgodovino in zemljepisom ter glasbo in likovno umetnostjo povezavo s poukom književnosti, pri čemer naj učenci in učenke po izboru učitelja, učiteljice spoznavajo odlomke iz pomembnejših literarnih del, kar bo v pomoč pri razumevanju ruske književnosti, zlasti v srednješolskem izobraževanju.

Pri specialnodidaktičnih priporočilih je poudarjeno, da je osnovno izhodišče sodobne didaktike učenja in poučevanja tujega jezika usmerjenost na učenca, učenko in na proces učenja. Pri tem velja posebej izpostaviti načelo samostojnosti pri učenju in ustvarjalnosti; načelo komunikativnosti in načelo integracije (Urbas, Vozelj 2000: 12).

Iz analize je razvidno, da je, čeprav gre za izrazito jezikovne predmete, v vse učne načrte vključeno tudi spoznavanje (splošne) kulture, kulturne dediščine in izvirne (mladinske) književnosti posameznega jezika oz. države. Prav tako je v vseh štirih učnih načrtih poudarjeno, da znanje jezika prinaša pozitivne učinke na razumevanje večkulturnosti in medkulturno sodelovanje.

4 Otroška in mladinska književnost

Ob preučevanju medkulturnih povezav na področju otroške in mladinske književnosti so predstavljene možnosti za branje učencev in učenk v 3. VIO OŠ, ki izberejo enega od slovanskih jezikov kot obvezni izbirni predmet. Otroška in mladinska književnost se tako pojavljata v dveh različnih položajih glede na jezik.

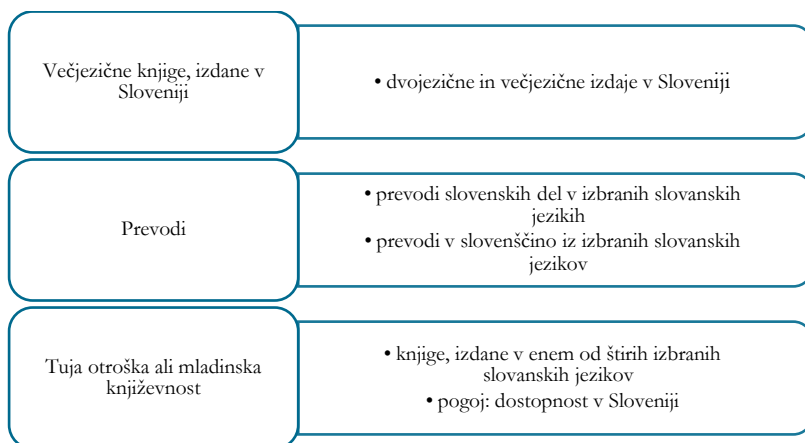
Slika 1: Štirje tipi knjig glede na jezik

Vir: raziskava avtoric

Ne glede na izbrani slovanski jezik, se kažejo tri skupine besedil:

1. Izhodiščni jezik je slovenščina, ta skupina ima dve varianti: dvojezične ali večjezične izdaje knjig v Sloveniji.
2. Prevodi: prevodi slovenske otroške ali mladinske književnosti v obravnavane jezike, ki so izdani na Hrvaškem, v Srbiji, Severni Makedoniji in/ali Rusiji. Tovrstna besedila lahko pripomorejo k branju že znanih besedil v slovenskem jeziku pri tistih učenkah in učencih, ki se učijo enega od izbirnih slovanskih jezikov brez predhodnega znanja in je slovenščina njihova materinščina. Prevodi del iz obravnavanih štirih slovanskih jezikov v slovenščino. Pri tej skupini gre zlasti za spoznavanje kulturnega konteksta kanonskih besedil (spoznavanje literarne zgodovine), pa tudi za spoznavanje sodobne otroške in mladinske književnosti posameznih nacionalnih književnosti izbranega slovanskega jezika.
3. Obravnava otroških in mladinskih del, ki so na Slovenskem dostopna v hrvaščini, srbščini, makedonščini ali ruščini; če so dela javno dostopna v knjižnicah, so navedena v sistemu Cobiss+ (seznami tovrstnih del niso vključeni v prispevek). Opozoriti velja npr. tudi na spletne strani Ruskega kulturnega centra, ki na svoji spletni strani med drugim promovira tudi rusko otroško in mladinsko književnost (prim. <http://rus4chld.pushkininstitute.ru/>) v ruščini. Pri tej točki je treba opozoriti

še na dejstvo, da obstaja veliko otroških in mladinskih knjig, ki so bile v času Jugoslavije prevajane iz posameznih nacionalnih književnosti (torej s hrvaške, srbske, makedonske in slovenske književnosti) v srbohrvaščino, ki je bila ob nacionalnih jezikih posameznih republik uradni jezik SFRJ. To hkrati pomeni, da so bili ti prevodi namenjeni branju pri obveznem predmetu srbohrvaščina, ko je bila ta ukinjena (kot jezik in učni predmet), so bila dela v Cobissu razporejena po nacionalnih jezikih (kar ni čisto točno).

Slika 2: Tri skupine obravnavanih del iz otroške ali mladinske književnosti glede na izhodiščni jezik

Vir: raziskava avtoric

Slovenska, hrvaška, srbska in makedonska otroška in mladinska književnost so bile kot nacionalne mladinske književnosti od leta 1918 do leta 1991 preučevane v znanstvenih delih, ki so se ukvarjala s tovrstnimi književnostmi v okviru Jugoslavije. Leta 1980 je izšlo prvo obsežnejše pregledno delo o mladinski književnosti Zlate Pirnat-Cognard z naslovom *Pregled mladinskih književnosti jugoslovanskih narodov*. Muris Idrizović je napisal monografijo *Otroška in mladinska književnost v Jugoslaviji 1*, izšla je leta 1984, kamor je uvrstil tudi poglavja o slovenski, hrvaški in bosansko-hercegovski otroški in mladinski književnosti, dve leti pozneje, 1986, je bilo izdano delo Dragoljuba Jeknića *Književnost za otroke in mladino v Jugoslaviji 2* (Srbija, Črna gora). V Novem Sadu je izšla *Slovenačka dečja književnost* (1984) Jožeta Pogačnika. Leta 1972 je začela izhajati revija *Otrok in knjiga*, ki je vse do osamosvojitve Slovenije prinašala članke in razprave teoretikov mladinske književnosti iz vseh jugoslovanskih

republik, večina študij se nanaša na eno nacionalno književnost, nekatere pa so tudi primerjalne, npr. Milan Crnković o slovenski in hrvaški mladinski književnosti. V tem obdobju so nastale tudi antologije, ki vsebujejo besedila otroških in/ali mladinskih avtorjev s celotne Jugoslavije. V slovenščini je izšla antologija *Pa mi verjamete* (1980) s podnaslovom Izbor jugoslovanskega pesništva za mladino, ki jo je uredil in spremna besedila napisal Niko Grafenauer. V njej so avtorji, ki so bili v sedemdesetih letih 20. stoletja najpomembnejši predstavniki posamezne nacionalne književnosti (npr. starejša generacija Župančič, Vitez, Tadijanović, Janevski, do takratnih sodobnikov Grafenauer, Balog, Antić, Popovski).

4.1 Slovenska otroška in mladinska književnost v prevodih izbranih jezikov

Dvojezične ali večjezične izdaje otroških literarnih del, ki vsebujejo besedilo v slovenščini in v enem ali več slovanskih jezikih, ki so izbirni predmeti, so na slovenskem knjižnem trgu relativna novost. Daljših dvojezičnih ali večjezičnih izdaj ni, pač pa gre izključno za slovensko slikaniško produkcijo, ki vsebuje tudi prevedena besedila. Pri tem tipu knjig, ki v osnovi tematsko ne ustrezajo starostni stopnji 3. VIO, ko so učenke in učenci stari približno med 12 in 15 let, so lahko zabavna popestritev pri učenju jezika.

Informativna slikanica Lile Prap *Mednarodni živalski slovar* (2004), ki je otroški učbenik o jezikih, strpnosti med narodi in državah sveta. Na veznih listih na začetku in koncu knjige so zbrani vsi onomatopoetski izrazi dvanajstih živali in kako se te oglašajo v dvainštiridesetih jezikih po vsem svetu. Avtorica ne razvrsti jezikov po abecednem redu, temveč po jezikovnih skupinah, tako omogoči učenkam in učencem nazornejšo primerjavo o podobnosti jezikov med posameznimi jezikovnimi skupinami (ker so onomatopoetski izrazi del posameznega jezika, je oglašanje živali v različnih jezikih različno). Bralec zlahka ugotovi, da so onomatopoetski izrazi slovanskih jezikov bolj podobni med seboj (navedeni so izrazi v latvijskem, poljskem, češkem, slovenskem, bosanskem, srbskem, bolgarskem, ruskem, ukrajinskem in estonskem jeziku) kot npr. isti izrazi ugrofinske jezikovne skupine. V knjigi so upoštewane originalne pisave posameznih jezikov, v oklepajih pa je fonetično zapisana izgovorjava. Serija slikanic Barbare Hanuš o Jakobu in mucii Mici (*Rojstni dan*, 2009; *Novoletna smrečica*, 2010; *Masčkare*, 2011) je izdana v več jezikih, med drugim v hrvaščini in makedonščini. Opozoriti velja, da gre za serijo, ki je namenjena

predšolskim otrokom, vendar bi jo lahko uporabili pri začetnem učenju hrvaščine ali makedonščine pri tistih učencih in učenkah, ki izbranega jezika predhodno sploh niso poznali (oz. ta jezik ni njihov materni jezik), saj so v slikanicah uporabljeni osnovni izrazi. Večjezično sta izdani tudi slikanici Nine Mav Hrovat *Miška želi prijatelja* (2016), med obravnavanimi jeziki je makedonščina, in *Poslub, jažbec gre* (2020), med obravnavanimi jeziki je tudi ruščina.

V drugo varianto slovenske otroške in mladinske književnosti sodijo dela, ki so bila iz slovenščine prevedena v tuje jezike; gre torej za izdaje istega naslova v enem ali več obravnavanih slovanskih jezikov. V preteklosti so bili v Jugoslaviji prevodi zelo odvisni od učnih načrtov posameznih republik, v ruščino je bilo prevedenih nekaj del.²

Pregled prevodov je bil opravljen na podlagi objavljenih prevodov, ki jih je zbrala Tanja Petrič v prispevku *Prevajanje slovenske mladinske književnosti in »podporni mehanizmi«* (2020),³ objavljenih prevodov v antologiji *Slovenia's Best for Young Readers* (2020)⁴ in v iskanjem v sistemu Cobiss+.⁵ Ne gre za celoten popis prevodov, temveč le za izbor tistih besedil, ki bi lahko bila zanimiva za branje pri učencih in učenkah 3. VIO osnovne šole: navedena so kakovostna besedila, ki so načeloma tudi vsebinsko in oblikovno primerna za to starostno stopnjo, z izjemami pri slikaniškem gradivu, ki je lahko ne glede na starost učenk in učencev dober začetek branja v tujem jeziku.

Med izbranimi slovanskimi jeziki je bilo v **hrvaščino** prevedenih največ literarnih del.⁶ Leta 1991 je v hrvaščini izšla znanstvena monografija Ivana Cesarja in Jožeta Pogačnika z naslovom *Slovenska književnost*, v katero je umeščeno tudi poglavje Dječja književnost. Slovensko otroško in mladinsko književnost sta avtorja predstavila literarnozgodovinsko, reševala sta tudi terminološke zagate pri poimenovanju književnih vrst in žanrov, predstavila sta vse vidne ustvarjalce slovenske mladinske književnosti od Frana Levstika do konca osemdesetih let 20. stoletja. Ivan Cesar in Jože Pogačnik sta v literarnozgodovinski pregled Dječja književnost uvrstila

² Npr. *Solžice* (1949) Prežihovega Voranca so bile prevedene v vse obravnavane slovanske jezike.

³ Petrič je črpala podatke iz popisov dveh podpornih mehanizmov: Trubarjev sklad in subvencioniranih prevodov JAK v tuje jezike.

⁴ Podatke so posredovali avtorji in založniki.

⁵ Cobiss zazna prevod šele takrat, ko je vsaj eno delo tudi v slovenskih knjižnicah in je v sistem vpisano.

⁶ Podrobnejši pregled prevodov v Haramija (2018): *Slovenska in hrvaška mladinska književnost*.

naslednje avtorje: Frana Levstika, Josipa Stritarja, Dragotina Ketteja, Ivana Cankarja, Otona Župančiča, Frana Milčinskega, Josipa Vandota, Franceta Bevka, Toneta Seliškarja, Prežihovega Voranca, Antona Ingoliča, Leopolda Suhodolčana, Lojzeta Kovačiča, Slavka Pregla, Toneta Pavčka, Daneta Zajca, Kajetana Koviča, Nika Grafenauerja, Svetlano Makarovič in Elo Peroci. Ob koncu prve dekade 21. stoletja so to avtorji (razen Cankarja, ki sodi v nemladinsko književnost, čeprav govori o otroštvu, a ne z zornega kota otroka), ki v korpusu slovenske mladinske književnosti tvorijo klasično (celo kanonsko) literaturo za otroke in mladostnike. V 21. stoletju je bila med slovensko mladinsko prozaisitiko največkrat prevajana Desa Muck (zbirka *Anica, Lažniva Suzi ...*), literarna dela pa so v hrvaščini izšla tudi nekaterim drugim avtorjem: Marjana Moškrič *Ledene magnolije* (2005), Janja Vidmar *Debeluška* (2005), *Kebarie* (2013), *Pink* (2014), Bina Štampe Žmavc *Muc Mehkošapek* (1998), *Bajka o svetlobi* (1997), Slavko Pregl *Odprava zelenega zmaja* (1978), tri knjige so zavedene kot hrvaški in srbski prevodi, vse so izšle leta 1981, in sicer *Zgodbe na dvoru kralja Janeza*, *Strašna bratranca* in *Umažana godba*, nato še *Srebro iz modre špilje* (2005), Lila Prap *Male živali* (2006) in *Moj očka* (2008), Feri Lainšček *Mislíce* (2007), Jana Bauer *Groznovilca v Hudi hosti* (2013), *Groznovilca in divja zima* (2017), *Ding dong zgodbe* (2018), Neli Kodrič Filipić *Punčka in velikan* (2009), Lela B. Njatin *Zakaj je babica jezna?* (2014), Andrej Rozman Roza *Kako je Oskar postal detektiv* (2018), Ida Mlakar *Cipercoperček* (2018), Suzana Tratnik *Tombola ali življenje* (2018), Manica K. Musil *Lev Robi* (2019), *Slon Stane* (2019).

Leta 2006 je izšla tudi antologija slovenskih avtorjev v hrvaščini, njen naslov je *Priče izrasle u tajne*, v kateri so zbrani sodobnejši (takrat aktualni) slovenski mladinski pesniki in pisatelji.

V **srbsčino** prevedenih del, ki so navedena v Cobiss+, je 333 (vključno s prevodi). Po drugi svetovni vojni je bila večkrat izdana slikanica *Martin Krpan* (1947 in več izdaj) Frana Levstika, skoraj vsa dela Toneta Seliškarja, med njimi največkrat *Bratovščina Sinjega galeba* (1947 in več izdaj) ter dela Franceta Bevka (od 1951, ko so izšli *Pastirji*), Antona Ingoliča (od 1960, ko izide *Tajno društvo PGC*) in dela Elo Peroci, med njimi največkrat *Moj dežnik je lahko balon* (1955) in *Muca Copatarica* (1963); dela navedenih avtorjev so bila pogosto ponatisnjena vse do konca 20. stoletja, nekatera ponatisnjena tudi v 21. stoletju, npr. Elo Peroci). Ob zgoraj navedenih avtorjih se v petdesetih in šestdesetih letih tiskajo še naslednja dela: *Ptički brez gnezda* (1951) Frana Milčinskega, *Solžice* (1952) Prežihovega Voranca, *Pod svobodnim soncem*

(1953) Frana Saleškega Finžgarja, *Jure-Mure u Africi* (1958) Toneta Pavčka. V sedemdesetih letih začnejo izhajati dela Leopolda Suhodolčana, npr. *Rdeči lev* (1974), *Krojaček Hlaček* (1976), Slavka Pregla *Geniji v kratkih blačah* (1981), Nika Grafenauerja *Pedenped* (1983), Daneta Zajca *Vrata* (1987). V zadnjih dvajsetih letih so izšla naslednja dela: Lila Prap *Moj očka* (2008), serija Dese Muck *Anica* (2009), Primož Suhodolčan *Košarkar naj bo!* (2010), Slavko Pregl *Srebro iz modre špilje* (2010) in *Basni* (2018), Milan Petek Levokov *Zgodbe Sinjega ptiča* (2018), Suzana Tratnik *Tombola ali življenje!* (2018), Miha Mazzini *Zvezde vabijo* (2018), Jana Bauer *Groznovilca v Hudi hosti* (2019).

Leta 2014 je bila izdana antologija *Ljubičasti kišobran: antologija slovenačke priče za decu i mlade*.

V **makedonščino** je bilo po drugi svetovni vojni prevedenih nekaj del,⁷ med njimi izstopajo *Ciciban* Otona Župančiča, ki je bil izdan večkrat (1951 in več izdaj), *Martin Krpan* (1962 in več izdaj) Frana Levstika, *Bratovščina Sinjega galeba* (1960) Toneta Seliškarja, nekaj del Franceta Bevka, npr. *Knjiga o Titu* (1962), *Pastirji* (1963), *Črni bratje* (1968), *Franca izpod klanca* (1965) Kajetana Koviča, *Solzice* (1965) Prežihovega Voranca, Antona Ingoliča *Tajno društvo PGC* (1968), Leopolda Suhodolčana *Rumena podmornica* (1973) in *Krojaček Hlaček* (1979), *Bosopeta družčina* (1990) Mihe Mateta. Po številu prevodov izrazito izstopa Ela Peroci: *Majbno kot mežinec* (1961), *Muca Copatarica* (1963), *Hišica iz kock* (1964), *Za lahko noč* (2000), *Moj dežnik je lahko balon* (2016). V zadnjih nekaj letih so bila prevedena naslednja dela: Lila Prap *Moj očka* (2008), Niko Grafenauer *Pedenped* (2016), Kajetan Kovič *Maček Muri* (2017), Svetlana Makarovič *Pekarna Mišmaš* (2017), Andrej Rozman Roza *Gospod Filodendron* (2017), Suzana Tratnik *Ime mi je Damjan* (2017), Vinko Möderndorfer *Kot v filmu* (2018), Jana Bauer *Groznovilca v Hudi hosti* (2019).

V **ruščino** so po podatkih iz Cobiss+ bila v zadnjih nekaj letih prevedena naslednja klasična dela: *Zvezdica Zaspanka* (2020) Franeta Milčinskega, *Geniji brez blač* (2014) in *Priročnik za klatenje* (1985) Slavka Pregla, *Sneguročka* (2012) Svetlane Makarovič, *Kozlovska sodba v Višnji Gori* (2012). Pred tem je izšlo nekaj mladinskih del, ki tvorijo kanon slovenske otroške ali mladinske književnosti: Prežihov Voranc (*Solzice*, 1986), Leopold Suhodolčan (*Skriti dnevnik*, 1971, *Krojaček Hlaček*, 1978), Ela Peroci (*Moj*

⁷ Vsa navedena besedila razen Möderndorferjevega romana so dostopna na Slovenskem, zadetki so bili dobljeni na Cobiss+, vseh skupaj jih je bilo 60 (vključno s ponatisi).

dežnik je labko balon, 1962), Branka Jurca (*Rodiš se samo enkrat*, 1976), Anton Ingolič (*Mladost na stopnicah*, 1967), Fran Levstik (*Kdo je napravil Vidku srajčico*, 1977); v Cobissu je navedenih zgolj 21 prevodov; niso navedeni prevodi Lile Prap (*Pasji zakaji*, 2019; *Mačji zakaji*, 2019) in Manice K. Musil (*Slon Stane*, 2019; *Lev Robi*, 2019).

4.2 Prevodi otroških in mladinskih literarnih del iz hrvaščine, srbsčine, makedonščine in ruščine v slovenščino

Izhodiščni jezik je eden od izbranih slovanskih jezikov, obstaja prevod v slovenščino; takšen izbor prinaša možnost branja književnih del v izvirnem jeziku literarnega dela in v slovenščini, kar je lahko v pomoč obema skupinama učenk in učencev, ki izberejo enega od slovanskih jezikov kot izbirni predmet – tistim, katerih materni jezik je izbirni predmet, in tistim, katerih materni jezik je slovenščina, saj gre za spoznavanje literarne zgodovine otroške in mladinske književnosti v izbranem jeziku.

V času skupne države Jugoslavije so bili **hrvaški** avtorji uvrščeni v sezname učnega načrta za slovenščino v osnovni šoli in bili v ta namen tudi prevedeni v slovenščino, npr. Ivana Brlić-Mažuranić z deloma *Čudovite dogodivščine vajenca Hlapiča* (1955 in več izdaj) in *Pripovedke iz davnine* (1972), Mate Lovraka z deloma *Vlak v metežu* (1948) in *Tovarišija Petra Grče* (1946 in več izdaj), Grigor Vitez z ugankami *Vesele zanke* (1955), s *Pravljico o glinasti ptici* (1964) in slikanico *Zrealce* (1965 in več izdaj; ta slikanica je še vedno zelo brana). Odmevna so bila še prevedena dela Gustava Krkleca *Zvonček na repu* (1954), Vesne Parun *Čudežna skrinja* (1961), Sunčane Škrinjarić *Veter na počitnicah* (1978), *Plesna obleka rumenega regrata* (1981), *Ulica prednikov* (1991) in *Trgovina pri sraki* (2008), Zvonimirja Baloga zbirka kratke proze *Jaž, osel* (1980), Hrvoja Hitreca *Smogovci* (1980), Jože Horvata *Waitapu* (1980), Luke Paljetka *Mačke vrtitačke* (1980), *Zvezda Danica* (1992), *Zgodbe iz sobice* (2006). Konec 20. in v začetku 21. stoletja so bila izdani še prevodi Božidarja Prosenjaka (*Dviji konj*, 1989 in več izdaj; *Miš*, 1997; *Jezusovo rojstvo*, 1999; *Zgodbe o svetem Miklavžu*, 1999; *Sejalec sreče*, 2006; *Zgodba o kravati*, 2009) ter dve knjigi Mira Gavrana (*Pozabljeni sin ali Angel iz Omorine in Srečni dnevi*, 2002). Del hrvaških avtorjev, prevedenih v slovenščino, je v 21. stoletju še manj: Ratko Bjelčić (*Mali dnevnik velike ljubezni*, 2009; *Zgodbe o odraščanju*, 2010; *Ratkodivščine*, 2011), Ratko Bjelčić, Robert Mlinarec, Vladimir Bakarić (*Moji grafiti*, 2008; *Stari grafiti*, 2009), Tomislav Zagoda (*Balada o Buginih spodnjicah*, 2006), Hrvoje Kovačević (*Skrivnost ribjega očesa*, 2008; *Skrivnost Titana Horvata*, 2009), Sanja Pilić (*Dobil sem bratca*,

2006; *Sem se zaljubila?*, 2009; *O mamah vse najboljše*, 2016), Mila Pavičević (*Ledena deklica in druge pravljice*, 2007), Želimir Hercigonja (*Gorski dub*, 2009), Stanislav Marijanović (*Hišni nebodijih treba: družinski vodnik*, 2002), Kašmir Huseinović (*Lektor Jakob*, 2004; *Z računalnikom do znanja*, 2006; *Zgodba o snežakih*, 2006; *Hektor in Leopoldina*, 2008; *Vseznalčki*, 2009; *Čarovnik iz Oza – po zgodbi Lymana Franka Baumana* priredila K. Huseinović in A. Petrlik Huseinović, 2009; *Oskar*, 2009; *Medenjaki*, 2009; *Zmaja*, 2010; *Barve*, 2010; *Nenavadna knjižničarka*, 2011; *Srečna družina*, 2011; *Ptice*, 2011; *Poljski mišek in mestni mišek*, 2012; *Obuti maček – a ne tisti, ki ga poznate*, 2013; *Zumbombon*, 2013; *Črček in mravlja ter druge basni*, 2013; *Pradavni palčki*, 2013; *Leti, leti – želva*, 2014; *Janko in Metka* (priredba), 2015; *V divjini*, 2016; *Letni časi*, 2016), Andrea Petrlik Huseinović (*Modro nebo*, 2004; *Malček*, 2006; *Noetova barka*, 2011; *Ljubezen*, 2012). Prevod je doživela tudi slikarica Grigorja Viteza in Tomislava Torjanca *Antonton* (2010), ki je na Hrvaškem prejela nagrado »Grigir Vitez« za ilustracije; posebej je treba opozoriti na prevode Vitezovega *Zvalca* (1980, 2015) in na njegovo delo *O zajcu, ki se je rad smejal* (2018). V zadnjem desetletju so bila prevedena še naslednja dela: Nada Horvat *Zgodbe o mucah* (2013), Ines Hrain *Samotni otok* (2017), Ingrid Divković *Zdaj živim* (2019) in *Nisem ti povedala* (2019), Rosie Kugli *Dve črti modro* (2019), Rosie Kugli in Marijana Pleše *Hoja po robu* (2020), Tisja Kljaković Braić *Unadva* (2020).

Prevodi iz **srbsčine** so bili do leta 1991 pogostejši (zlasti v učbeniškem gradivu); v slovenščino so prevedena dela srbskih otroških ali mladinskih klasikov: Jovana Jovanovića *Zmaja Pesmi za otroke* (1948), Desanke Maksimović *Vetrova uspavanka* (1986), Branka Čopića *Oslavska leta* (1983) in *Orli vzlete zgodaj* (1984), Miroslava Antića *Koder plavih las* (1970). Zanimivo je, da Dragoljub Jeknić (1986) med mladinske avtorje uvršča tudi Branislava Nušića in Danila Kiša, vendar v slovenskih prevodih ni izšlo nobeno njuno otroško ali mladinsko besedilo. Omeniti velja še roman Milovana Vitezovića *Ljanje na zvezde* (1987); v zadnjih nekaj letih so bila prevedena tri besedila Bojane Dimitrovski *Kako je Vilko vzljubil zimo* (2013), *Vilko in Azaleja* (2014) in *Vilko in Lina in njuna družina* (2015), knjigi Uroša Petrovića *Misterij Ginkove ulice* (2017) in *Temačne skrivnosti Ginkove ulice* (2017), ter deli Milutina Đuričkovića *Kako sta rastle dvojčka* (2018) in Zorana Penevskega *Sara in pozabljeni trg* (2020).

Prevodi iz **makedonščine** so zelo redki, v Cobissu je namreč le 10 zadetkov, od tega 5 knjig ljudskega slovstva, prevedena so naslednja avtorska dela: Olivera Nikolova *Zoko Poki* (1968), Vidoe Podgorec *Hajduški studenec* (1974), Gligor Popovski *Bojan* (1975), Duško Nanevski *Vilinski konjič* (1983) in Aleksandar Popovski *Zgodba o učilnici* (1984).

Prevodi iz **ruščine** od 1945. leta obsegajo v Cobissu 109 zadetkov, vendar ne moremo z gotovostjo trditi, da gre zgolj za prevode ruske otroške ali mladinske književnosti (predvidevamo lahko, da so vpisi povezani tudi s književnostmi drugih narodov, danes samostojnih držav). Izpostavljam zgolj nekatere avtorje: Samuil Jakovlevič Maršak *Mucin dom* (1947), Boris Žitkov *Kaj sem videl* (1948), Arkadij Petrovič Gajdar *Komandant snežene trdnjave* (1948), Nikolaj Vasiljevič Gogolj *Taras Bulba* (1948), Krilov *Basni* (1950), Anton Pavlovič Čehov *Beloglavček* (1950), Ruvim Isaevič Fraerman *Divji pes dingo ali Povest o prvi ljubezni* (1960), Nikolaj Nikolaevič Nosov *Neznančkove dogodivščine* (1960), Aleksandr Sergejevič Puškin *Pravljice* (1960 in več izdaj) in *Pravljica o carju Saltanu* (1980), Samuil Jakovlevič Maršak *Bajke iz balalajke* (1961), Kornej Ivanovič Čukovskij *Doktor Jojboli* (1963), Nikolaj Sladkov *Planet čudes* (1964), Vera Čapljina *Beli medved Fomka* (1965), Maksim Gorki *Ivanček Bedaček* (1977), Aleksandr Stepanovi Grin *Begavka po valovih* (1989), Ivan Petrovič Belišev *Trmoglavci mucek* (2009), Nina Imanova *Maša in medved* (2015), Andrej Aleksevič Usačev *Pametna psička Sonja* (2019).

5 Izbira bralnih gradiv

Pri skupini prevedenih besedil iz hrvaščine, srbsčine, makedonščine in ruščine smo pregledali dinamiko prevodov, pri čemer lahko ugotovimo, da je veliko več prevodov iz obravnavanih treh slovanskih jezikov (hrvaščine, srbsčine in makedonščine) izhajalo do leta 1991, torej do osamosvojitve Slovenije oz. razpada Jugoslavije; hkrati lahko ugotovimo, da je bilo iz obravnavanih slovanskih jezikov v zadnjih treh desetletjih prevedenih zelo malo otroških ali mladinskih del.

Pri obravnavi prevedenih del smo izbrali po eno besedilo iz ljudskega slovstva, eno pomembno klasično delo iz posamezne nacionalne otroške ali mladinske književnosti in sodobno prevedeno delo, ki je izšlo (tudi v izvirnem jeziku) v zadnjih nekaj letih. Pri ljudskem slovstvu so izbrane tipične pravljice iz prevedenih zbirk ali slikaniškega gradiva, saj je v pravljicah ohranjeno mitsko jedro, ki razkriva arhetipe.

Združljivost fantastičnih in realističnih prvin v enovito celoto, ne da bi se glavni literarni lik zavedal vdora fantastike v svoj svet, se namreč zdi tista lastnost, ki pravljico loči od drugih književnih vrst, ki vsebujejo prvine obeh svetov ali dejanj ali literarnih likov, torej združenost realnega in irealnega v kompleksno celoto. Pravljice imajo podobno strukturo (začetek, preizkušnja, konec, pripovedovalec, preobrazba), literarne like, književni prostor in čas (kronotop po Bahtinu, 1982; Nikolajeva 1996: 122), pravljlična števila, prepovedi, zapovedi in prerokbe, čudeže in enodimenzionalnost.

Med klasičnimi deli je bil opravljen izbor na podlagi študij o otroški in mladinski književnosti v Jugoslaviji, in sicer hrvaška književnost v monografiji Murisa Idrizovića (1984), srbska književnost v monografiji Dragoljuba Jeknića (1986), antologiji *Na sončni strani: izbor povojne jugoslovanske kratke proze* (1976)⁸ in *Od sna do zvezd: antologija jugoslovanske mladinske proze 2* (1984) Dragutina Ognjanovića ter ob pregledu v slovenščino prevedene ruske otroške in mladinske književnosti. Zlasti odličen uvid v prevajanje poda Ognjanovićeve izbor, ki ga je avtor dopolnil s spremno besedo, v kateri je izpostavil najpomembnejše avtorje do začetka 80. let 20. stoletja, ki jih je razvrstil v štiri zaokrožene celote: Roke in krila, Igre, Košarica smeha, Čudesa vseh čudes.

Sodobna dela so bila izbrana po Cobissu in niso nujno reprezentativna, saj se zdi prevajanje iz slovanskih jezikov v slovenščino in iz slovenščine v obravnavane slovanske jezike precej stihijsko in je v primerjavi z velikimi jeziki (angleščina, nemščina, francoščina, španščina) zelo omejeno. Npr. Vojko Zadavec (2019: 18) predstavlja podatke za leto 2018: v slovenščino je bilo prevedenih 386 otroških ali mladinskih del (brez ponatisov), od tega kar 252 iz angleščine; tega leta sta bila izdana po dva prevoda leposlovja iz hrvaščine in ruščine, dva prevoda informativnih del iz srbsčine in nobenega prevoda iz makedonščine.

⁸ Ta antologija prinaša besedila, ki bi jih smeli šteti v literaturo za odrasle (Andrić, Kaleb, Koneski, Desnica, Lalić, Marinković, Čopić, Janevski, Isaković, Bulatić), čeprav je delo izšlo v zbirki Kondor; odlično spremno besedo in izbor besedil je opravil Miha Matè.

Tabela 1: Izbor predstavljenih besedil iz ljudskega slovstva in avtorske otroške ali mladinske nacionalne književnosti

	Hrvaščina	Srbščina	Makedonščina	Ruščina
Ljudsko slovstvo	<i>Mala vila</i>	<i>Laž ima kratke noge</i>	<i>Petelin in sonce</i>	<i>Trije medvedi</i>
Klasična književnost	Ivana Brlić-Mažuranić: <i>Pripovedke iz davnine</i>	Ivo Andrić: <i>Pripovedka o vezirjevem slonu</i>	Slavko Janevski: <i>Pot na Mars</i>	Lev Nikolajevič Tolstoj: <i>Starejši brat</i>
Novější književnost	Zvonimir Balog: <i>Jaz, osel</i>	Momo Kapor: <i>Zapiski neke Ane</i>	Vido Podgorec: <i>Hajduški studenec</i>	Kornej Ivanovič Čukovski: <i>Doktor Jojboli</i>
Sodobna književnost	Robert Mlinarec, Ratko Bjelčić in Vladimir Bakarić: <i>Moji grafiči, Stari grafiči</i>	Zoran Penevski: <i>Sara in požabljeni trg</i>		Andrej Aleksevič Usačev: <i>Pametna psička Sonja</i>

Vir: raziskava avtoric

Hrvaška književnost

Pri ljudskem slovstvu predlagamo pravljico *Mala vila*, ki jo je prevedel Janko Moder, v slovenščini je izšla leta 1983 kot slikanica z ilustracijami Srečka Planinića, ponatisnjena je v izboru svetovnih pravljic *Modrost pravljicne školjke* (2015: 125–128) v zbirki Domače branje, ki je namenjen obravnavi ob koncu 2. ali začetku 3. VIO OŠ. Pravljica je za to starost zanimiva, ker upoveduje vprašanja zvestobe, resnice, ljubezni in bolečine.

Ivana Brlić Mažuranić je z zbirko klasičnih avtorskih pravljic *Pripovedke iz davnine*, ki so v hrvaškem originalu prvič izšle pod naslovom *Priče iz davnine* (1916, Matica hrvatska), zaznamovala tudi slovenske mlade bralce. Delo je bilo prevedeno v slovenščino leta 1955 (ponatis 1972), prevedel ga je Tone Potokar; učenci so ga že pred tem brali v originalu; zbirka je bila uvrščena kot obvezno ali izbirno berivo pri različnih predmetih.

Med najbolj prevajanimi in prepoznanimi hrvaškimi avtorji je gotovo Zvonimir Balog, zlasti z zbirko poezije in kratke proze *Jaz, osel* (1980), pa tudi z nekaterimi drugimi besedili. Balog je v svoja dela vpeljal nonsens, iz katerega gradi humor, kakor npr. v kratki zgodbi *Dežela smejalca* (obstaja tudi knjiga z istim naslovom, v

slovenščino prevedena 1976), v kateri pripovedovalec utemeljuje, da je smejanje najpomembnejši šolski predmet; kdor se ne zna smejati, ga izženejo na Zemljo.

Med novejšimi prevedenimi deli velja omeniti pustolovski pripovedi *Moji grafiti* (2008) in *Stari grafiti* (2009), ki so ju v soavtorstvu pisali Robert Mlinarec, Ratko Bjelčić in Vladimir Bakarič. Realistična romana vsebujeta akcijske elemente, stiske sodobnega mestnega otroka, odtujenost družine, rahljanje in vzpostavljanje prijateljskih vezi.

Srbska književnost

Laž ima kratke noge je ena od tistih pravljic, ki jih je v srbskem narodnem slovstvu zapisal Vuk Stefanović Karadžić in je bila večkrat izdana v slovenščini. Gre za pravljico s tipično ponovitvijo, kjer starejša nepoštena brata ne rešita naloge, tretji, dober in pošten pa na koncu postane kralj. V slovenščino je pravljico prevedel Alojz Gradnik, leta 1956 je izšla v slikaniški obliki z ilustracijami Mihe Maleša, že pred tem pa v izboru narodnih pripovedk (1950). Leta 1967 sta Alojz Gradnik in Severin Šali izdala zbirko *Srbske narodne pripovedke*, ki je bila ponatisnjena 1981. Že leta 1922 je izšel izbor z istim naslovom, ki ga je prevedel Fran Erjavec.

Pripovedka o vezirjevem slonu (1951) Iva Andrića se dogaja v Travniku, kjer so pričakovali novega vezirja, ta naj bi strl in uklonil begovsko oblast v Bosni. Bil je zelo krut, za svojo zabavo pa si je omislil slona Fila. Ljudje so se slona bali, se mi prilizovali z zlagano prijaznostjo, a ga poskušali zastrupiti, zato je slon zbolel. Otroci pa so slona sprejeli, igrali so se »slona in njegovo spremstvo«. Vezir je prav takrat prejel ukaz, da mora svojo oblast prepustiti drugemu. Zastrupil se je in umrl, četrti dan po vezirjevem pogrebu pa je poginil še slon. Takrat se je po Bosni začela širiti povest o vezirjevem slonu.

Med novejšimi besedili velja omeniti Moma Kaporja, ki je s prevodom dela *Zapiski neke Ane* (1978) močno vplival na takratno sodobno književnost tudi v Sloveniji. Urbani roman o beograjski mladostnici odpira vprašanja odrasčanja na zelo neposreden, hkrati pa humoren način (npr. izpuščeno je 13. poglavje, da ne bi prineslo nesreče). Zorenje v velikem mestu prinaša prednosti in slabosti, zlasti pa roman predstavlja duh časa, v katerem je nastal (prvo poglavje je umeščeno v leto 1970).

Med sodobnimi besedili je zanimiv prevod mladinskega romana Zorana Penevskega *Sara in pozabljeni trg* (2020), ki kljub fantastičnim elementom (nonsens v osrednjem delu romana) odpira zlasti bivanjska vprašanja oz. usmerja Sarin pogled na svet. Šele zadnje poglavje odkrije ključ med realnim in fantastičnim svetom, ki je pojasnjen z babičino smrtjo (in pismom, ki ga je napisala vnukinji), domiselno pa povezan z vožnjama Sare in njenega očeta (odvijeta se v razmaku dveh let). Pozabljeni trg je fantastični prostor romana, na trgu stojijo most, ki ničemur ne služi, muzeji in prodajalne, v katerih Sara ob iskanju babice Kristine odkriva odgovore o pomenu popravljanja preteklosti, o nastajanju zgodb, belini, o razliki med videti in opaziti ipd.

Makedonska književnost

Opozoriti velja na pripovedko *Petelin in sonce*, ki je izšla v zbirki Makedonske narodne pripovedke (1981: 126–129), prevedel jo je Maks Rodič, pozneje tudi kot slikanica (1984) z ilustracijami Jane Vizjak. V ospredju je dnevni cikel življenja, pri čemer je izpostavljena sreča: kar je za enega sreča, je lahko za drugega nesreča in obratno. V dokaj obsežni spremni besedi Dragija Stefanije so izpostavljene vrste pravljič in pripovedk, ki se v zbirki pojavljajo.

Slavko Janevski v kratki fantastični zgodbi *Pot na Mars*, objavljeni v antologiji *Od sna do zvezd* (1984: 177–181), skozi živalsko pripoved podaja vzorčni primer zamenjave, iz katere izhajajo nesporazumi (komični zaplet in razplet). Poljski mišek ni v tipični podrejeni vlogi (boječ, plašljiv), podal se je v mesto k sorodniku, ta pa si omisli znanstveno ekspedicijo na Mars: poletita s staro konzervo (raketa) in pristaneta pri poljskem mišku doma. Miškove sosede se čudijo, kaj počneta, onadva pa se čudita nevednosti živali, da ne vedo, da so na Marsu.

Eden najbolj plodovitih ustvarjalcev za otroke in mladino v Severni Makedoniji je bil Video Podgorec; njegov zgodovinski roman *Hajduški studenec* (1964) je prevedla v slovenščino Nada Carevski leta 1967, nato je bil še štirikrat ponatisnjen (1974, 1976, 1979 in 1983) in je sodil v korpus domačega branja. V njem je avtor uporabil zgodovinska dejstva (fakt: Ilindenska vstaja proti Turkom 2. 8. 1903 in razglasitev republike, pripovedovanje se začne z letom 1880 in se konča po koncu 2. sv. vojne) in jih prepletel z zanimivo zgodbo o hajdukih (borcih proti Turkom), v prologu se izkaže, da je bil ded Ilija hajduk; gre torej tudi za razkritje osebne družinske pripadnosti (ljubezni) brata in sestre v določenem zgodovinskem trenutku.

Po letu 1985 ni bilo v slovenščino prevedeno nobeno delo iz makedonščine.

Ruska književnost

Med ljudskimi pravljicami je bila večkrat izdana slikanica *Trije medvedi* (1958, 1964, 1970, 1981, 1982, 1991, 2013), ob tem pa je izšla še v nekaterih antologijah (npr. *Klasične pravljice 2*, 2008, *Medved kosmatinec*, 2017) in v otroški periodiki (*Cicido*, 2002, 2009). Gre za tipično zgodbo o siroti dekllici, ki pride v domovanje medvedov (oče, mama in mali medved), ti so odsotni. V njihovem domu se zgodba trikrat ponovi, saj poskusi hrano iz vseh treh skodelic, preizkusi sedeti na treh stolih in zaspri v najmanjši postelji; pravočasno pobegne, saj je najmlajšemu pojedla vso hrano, potrla njegov stol in zaspala v njegovi postelji. Omeniti velja zbirko zgodb *Pametna psička Sonja* (prev. 2019) Andreja Usačova in ilustratorja Jevgenija Antonekova, ki govori o pametni psički Sonja, kraljevski mešanki (kakor jo je po lastniku poimenoval sosedov pesnik, drugi pa so mislili, da je to pasma), ki obožuje višnjevo marmelado. Njen lastnik Ivan Ivanič Kralj vsak dan odide v službo, psička Sonja pa ostane sama. A mali radovedni psički ni v velikem stanovanju nikoli dolgčas, saj jo vsi *zakajji* in *pa potemi*, ki se ji nenehno porajajo, vsak dan peljejo novim dogodivščinam, pustolovščinam naproti. Skupaj z zvedavo psičko tako spoznamo, da vzgojeni psi pozdravljajo, so vljudni in poznajo pravila lepega vedenja, skupaj z njo odkrivamo odgovore na vprašanja, kot so npr., zakaj elektrika grize, zakaj ni slabo biti majhen, čemu služi daljnogled, pa samovar, čemu se je dobro izogniti in kako odstranimo madež.

Doktor Jojbolji (prev. 1986) priljubljenega ruskega pisatelja za otroke Korneja Ivanoviča Čukovskega je predviden za branje po delih v tretjem razredu osnovne šole, sicer pa ga najdemo na več priporočilnih bralnih seznamih. V delu se srečamo z doktorjem Jojbolijem, ki je bil velik ljubitelj živali: imenitno se je razumel z njimi, poznal je tudi njihovo govorico, zato jim je lahko vselej pomagal, ko so se zatele k njemu. Pri njem v sobi so živeli zajci, v njegovi omari je živela veverica, na divanu je živel bodeči jež, v skrinji so živele bele miši. Izmed vseh svojih živali je imel doktor Jojbolji najrajši raco Kiko, psa Pika, prašičko Hru-Hru, papagaja Karuda in sovo Bumbo. Imel je hudo sestro, ki ji je bilo ime Mica in ki živali ni marala, a doktor se ni zmenil za to. Skrbel je zanje, jih zdravil in šel je celo v Afriko, da bi ozdravil bolne opice. Na veliko jadrnico je vzel s seboj opico Čiči, papagaja Karuda, prašičko Hru-

Hru, raco Kiko. naprejnazaja in druge živalske prijatelje. Napadli so jih morski roparji, doživeli pa so še vrsto dogodivščin in se naposled srečno vrnili domov.

Omeniti velja še trilogijo ruskega ustvarjalca Leva Nikolajeviča Tolstoja *Detinstvo – Otroštvo – Mladost* (prev. 1978), v kateri je bila objavljena tudi avtobiografska črtica *Starejši brat*. V njej Tolstoj predstavi odnos med Nikolajem (Tolstojem) in starejšim bratom Volodjo. Nikolaju se je zdelo, da se Volodja zaveda tega, da je starejši brat, zato je zaradi tega ponosen. Vse to je Nikolaja odtujevalo od brata in mu povzročalo moralne muke. Tudi sicer je menil, da je bil Volodja olikan, srečen, plemenit in odkrit, potrpežljiv, popustljiv, odpustljiv in dobrodušen, skratka boljši na vseh področjih od mlajšega brata. Bil je tudi ognjevit, odkrit in nestanoviten v svojih navdušenjih; navduševale so ga najrazličnejše stvari, ki se jim je predajal z vso dušo. Medtem je Nikolaj o samem sebi menil, da je tekmovalen, občutljiv, nagnjen k analiziranju, nevoščljiv, preveč ponosen, nesramen, hitre jeze ... Njune osebnostne lastnosti so prikazane tudi v črtici. Nekoč je Nikolaj po nesreči razbil prazno pisano stekleničko, ki je bila na Volodjevi mizi, Volodja pa mu je rekel, naj se ne dotika več njegovih stvari. Volodja se ni želel prepirati, rahlo je odrinil Nikolaja, saj ga je hotel potegniti od mize, Nikolaj pa je razkačen pograbil mizo, jo prevrnil ter razbil vse porcelanaste in kristalne okrase. Brata sta se sprla in do večera nista spregovorila besede. Zvečer se je prvi opravičil Volodja, nato se je opravičil še Nikolaj.

6 Sklep

Program osnovne šole v zadnjem vzgojno-izobraževalnem obdobju ob obveznih predmetih učečim se daje možnost izbire dveh ali treh izbirnih predmetov, s čimer spodbuja razvoj njihovih sposobnosti in jim daje možnost pridobivanja znanja s področij, ki jih najbolj zanimajo. Med ponujenimi izbirnimi predmeti lahko tako učenci in učenke 7., 8. in 9. razredov izbirajo tudi triletne jezikovne predmete, med katerimi so štirje slovanski jeziki (srbsščina, makedonščina, hrvaščina in ruščina). Analiza teh obveznih izbirnih predmetov, ki so sicer izrazito jezikovni predmeti, je pokazala, da je v vse učne načrte vključeno tudi spoznavanje (splošne) kulture, kulturne dediščine in izvirne (mladinske) književnosti posameznega jezika oz. države. Prav tako je v vseh štirih učnih načrtih poudarjeno, da znanje jezika prinaša pozitivne učinke na razumevanje večkulturnosti in medkulturno sodelovanje.

Z mislijo na razumevanje medkulturnosti in večkulturnosti so predstavljena tudi vzorčna besedila, ki so v slovenščino prevedena iz obravnavanih slovanskih jezikov. Pri ljudskem slovstvu so izbrane tipične pripovedke iz prevedenih zbirk, saj so v tej književni vrsti poudarjeni dogajalni prostori in narodni junaki. Med klasičnimi deli je bil opravljen izbor na podlagi študij o otroški in mladinski književnosti v Jugoslaviji Murisa Idrizovića (hrvaška) in Dragoljuba Jeknića (srbska) in ob pregledu v slovenščino prevedene makedonske in ruske otroške in mladinske književnosti. Med navedenimi hrvaškimi avtorji in njihovimi deli je še vedno zelo bran Grigor Vitez s slikanico *Zrvalce*, ki je postala klasično delo v predšolskem obdobju, drugi avtorji in njihovi prevodi pa so nekako potonili v pozabo. Med slovenske avtorje z največ prevedenimi deli v vse štiri slovanske jezike sodijo dela Slavka Pregla, Lile Prap in Manice K. Musil.

Ker je učenje jezika tudi učenje kulture, je cilj predmeta tudi spoznavanje srbske, hrvaške, makedonske ali ruske kulture in civilizacije (predvsem vedenjske kulture), kar pripomore k uspešnejši medkulturni komunikaciji in medkulturnemu razumevanju. Oboje, poznavanje jezika in kulture, pa je temelj kakovostne bralne pismenosti.

Literatura in viri

- Ivo ANDRIĆ, 1951: *Pripovedka o vezirjevem slonu in druge zgodbe*. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod.
- Mihail Mihajlovič BAHTIN, 1982: *Teorija romana*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Ivana BRILIĆ-MAŽURANIĆ, 1955: *Pripovedke iz davnine*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Cobiss+. Dostop 30. 5. 2022 na: <https://www.cobiss.si/>
- Dragica HARAMIJA, 2018: Slovenska in hrvaška mladinska književnost. *Series Philology* 51/69, 262–271.
- Dragica HARAMIJA (ur.), 2015: Mala vila. *Modrost pravljicne školjke: izbor svetovnih pravljič*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 125–128.
- Dragica HARAMIJA (ur.), 2020: *Slovenia's Best for Young Readers*. Ljubljana: Društvo slovenskih pisateljev in Javna agencija za knjigo RS.
- Muris IDRIZOVIĆ, 1984: *Otroška in mladinska književnost v Jugoslaviji 1* (Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Slovenija). Maribor: Obzorja.
- Dragoljub JEKNIĆ, 1986: *Književnost za otroke in mladino v Jugoslaviji 2* (Srbija, Črna gora). Maribor: Založba Obzorja.
- Ljubičasti kišobran: antologija slovenačke priče za decu i mlade*. Čačak: Legedna, 2014.
- Maria NIKOLAJEVA, 1996: *Children's Literature Comes of Age*. New York, London: Garland Publishing.
- Dragutin OGNJATOVIĆ, 1984: *Od sna do zvezd: antologija jugoslovske mladinske proze*. Ljubljana: Univerzum; Beograd: IRO Vuk Karadžić.
- Tanja PETRIĆ, 2020: Prevajanje slovenske mladinske književnosti in »spodporni mehanizimi«. *Otrok in knjiga* 47/108, 23–37.

Vesna POŽGAJ HADŽI, Mirjana BENJAK, Đurda STRSOGLAVEC, Olga KOŠOROK, Magdalena SVETINA TERČON, 2004: *Učni načrt. Izbirni predmet: program osnovnošolskega izobraževanja. Hrvaščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.

Vesna POŽGAJ HADŽI, Tatjana BALAŽIĆ BULC, Jasmina DRAŽIĆ, 2008: *Učni načrt. Izbirni predmet: program osnovnošolskega izobraževanja. Srbsščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.

Ruski kulturni center. Dostop 30. 5. 2022 na: <http://rus4chld.pushkininstitute.ru/#/>

Namita SUBIOTTO, Lidija ARIZANKOVSKA, Sonja DOLŽAN, 2008: *Učni načrt. Izbirni predmet: program osnovnošolskega izobraževanja. Makedonsščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.

Janja URBAS, Ines VOZELJ, 2000: *Učni načrt. Izbirni predmet: program osnovnošolskega izobraževanja. Ruščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.

Vojko ZADRAVEC, 2019: Prostor med α in Ω ' vrednoteno knjigo 2018. *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2019*. Ur. Darja Lavrenčič Vrabc in Ida Mlakar Črnič. Ljubljana: Mestna knjižnica. 12–20.

Possibility of Establishing a Cultural Context with Selected Literary Works: Examples for Four Elective Subjects of Slavic Languages in Primary School

In the Slovene primary school system, the 7th, 8th and 9th grade pupils can choose three-year language subjects, which are defined as obligatory or optional subjects. Thirteen subjects (and curricula) are offered in twelve languages (Hungarian has two subjects). Obligatory optional subjects include four Slavic languages: Croatian, Serbian, Macedonian and Russian. This paper presents the curricula for all four optional Slavic languages, namely the definition of subjects, general goals, operational goals and minimum standards of knowledge. Although these are distinctly linguistic subjects, all curricula also include learning about (general) culture, cultural heritage and original (youth) literature of the individual language or state. All four curricula also emphasize that language skills have positive effects on the understanding of multiculturalism and intercultural cooperation.

A review of children and youth literary texts revealed four groups of texts according to specific language:

- for books published in Slovenia: (1) bilingual and multilingual books by Slovene authors; (2) translations of works from Croatian, Serbian, Macedonian and Russian literature;
- for books published in the countries of the selected Slavic languages: (3) translations of Slovene texts into Croatian, Serbian, Macedonian or Russian; (4) accessible texts in the Slavic language the pupils learn.

By studying intercultural connections in the field of literature, the basic guiding principle being the understanding of one of the Slavic languages, offered as obligatory optional subjects, three groups of literary works were formed:

1. The source language is Slovene:

- Bilingual or multilingual editions of children or youth literary texts that contain a text in Slovene and in one Slavic language or more, the last being optional subjects. This group includes picture books that contain some basic vocabulary and are inappropriate in terms of the age of the pupils, but may be the first (independent) reading project for a pupil in the chosen Slavic language.
- Variants are taken into account where the same title/literary text is published in Slovene and in one or more of the discussed Slavic languages, while in Slovenia (mostly), the works written in Slovene and translated into foreign languages are accessible.

2. The source language is one of the selected Slavic languages, and translation into Slovene is accessible:

Such a selection brings the possibility of reading literary works in the source language (the original language of the literary text) and in Slovene. The dynamics of translations was examined in this group of texts, and we can conclude that many more translations from the four Slavic languages were published until 1991, i.e., until the independence of Slovenia (especially in terms of the original languages of former Yugoslavia).

3. Texts in Croatian, Serbian, Macedonian or Russian available in Slovenia (public access in libraries; limited access in associations or private collections):

The third group of texts is not presented specifically, as these are national children and youth literature pieces of other countries, while the typical texts from the first and second group are selected for presentation. When dealing with translated works from the Slovene language into selected Slavic languages, the authors most often translated into several (or all) selected Slavic languages are highlighted. When translating Croatian, Serbian, Macedonian and Russian literature into Slovene, one text from folk literature, one important classic work from individual national children or youth literature and a modern translated literary text published (also in the original language) in the last few years are highlighted.

